

ΑΘΗΝΑ

ΣΥΓΓΡΑΜΜΑ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟΝ

ΤΗΣ

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ

ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΗΣ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ

(ΕΒΡΑΒΕΥΘΗ ΥΠΟ ΤΗΣ ΑΚΑΔΗΜΙΑΣ ΑΘΗΝΩΝ)

ΤΟΜΟΣ ΕΞΗΚΟΣΤΟΣ



ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ
ΤΥΠΟΙΣ ΜΗΝΑ Δ. ΜΥΡΤΙΔΟΥ
1956

Ε.Υ.Δ της Κ.τ.Π
ΙΩΑΝΝΙΝΑ 2006

ΒΙΛΑΡΑΣ – ΒΗΛΑΡΑΣ – ΒΙΛΛΑΡΑΣ

Τὸ ἐπώνυμον Βιλ(λ)αράς εἶναι πανελλήνιον, ἐδοξάσθη ὅμως ἀπὸ τὸν γνωστὸν Ἑπειρώτην ἱατρὸν καὶ ποιητὴν Γιάννη Βιλλαράν. Ἐξ ἀφορμῆς τῆς γραφῆς τοῦ ἐπιθέτου τοῦ Ποιητοῦ, ἐξήτασα πρὸ ἐτῶν τὴν ἐτυμολογίαν τοῦ ἐπωνύμου¹. Κατέληξα δ' ὅτι τοῦτο ἔχει σχέσιν πρὸς τὸ οὖσ. βίλλος ὃ, εἶναι ἐπομένως κακέμφατον.

1. Πῶς ἔγραφεν ὁ Ποιητὴς τὸ ἐπώνυμόν του.

Εἰς ἐπιστολὴν του ἀπευθυνθεῖσαν πρὸς τὸν ὁμότεχνό του Γ. Καλαράν ἀπὸ 24.10.1825 ἐκ Κορίνθου, ὁ Ποιητὴς παίζων² ἐτυμολογεῖ τὸ ἐπώνυμόν του ὡς ἀκολουθῶς: «Μὰ δὲ γλέπεις ὅπου ἓνα Κα καὶ ἓνα Βη χωρίζουν τὰ παρανόμια μας; Πρόφερε τὸ η δωρικὰ καὶ ἄλλαξε τὸ β σὲ κ, τὰ δύο ὀνόματα εἶναι ἓνα· δὲν ἀχρήζει λὲν καμπόσοι ἢ ἐτυμολογία!»³. Κατὰ ταῦτα ὁ Ποιητὴς ἔγραφεν ἑαυτὸν ἑλληνιστὶ μὲ η, Βηλαράν. Τοῦτο φυσικὸν εἶναι νὰ ὀφείλεται εἰς τὰς ἰδέας τοῦ γλωσσικοῦ μεταρρυθμιστοῦ, ὃ ὁποῖος δὲν ἐγνώριζεν ἄλλο γράμμα διὰ ν' ἀποδώσῃ τὸν φθόγγον ι (ι, υ, η, οι, ει, κλπ.) εἰμὴ τὸ η. Ἐπομένως ἡ ἑλληνικὴ γραφὴ τοῦ ἐπωνύμου τοῦ Ποιητοῦ δὲν ἔχει ἐτυμολογικὴν ἀποδεικτικὴν ἀξίαν. Ἐὰν ἐκ συνηθείας ἢ σεβασμοῦ πρὸς τὸν Ποιητὴν πρέπει νὰ διατηρηθῇ αὕτη (Βηλαράς διὰ τοῦ η) εἰς τὴν καθημερινὴν χρῆσιν⁴, τοῦτο εἶναι ἄλλο ζήτημα, ἄσχετον πρὸς τὴν ἐξέτασιν τοῦ ἐτύμου. Ὡς πρὸς τὴν ἰταλιστὶ γραφὴν τοῦ ἐπωνύμου τοῦ Ποιητοῦ, ὑπενθυμίζω ὅτι: εἰς τὰ ἰταλιστὶ συντεταγμένα ἔγγραφα τῆς γνωστῆς κατ' αὐτοῦ ἐνετικῆς ἀνακρίσεως τοῦ 1796, συναντῶ τὸν τότε φοιτητὴν

1. Νικολάου Β. Τωμαδάκη, Ὁ Ἰωάννης Βιλλαράς, ἰδέαι-ἀρχαιογνωσία - πρότυπα τοῦ ἔργου του καὶ ἰδία τῶν μύθων - ἡ γραφὴ τοῦ ἐπιθέτου του, Ἀθῆναι 1943, 8^ο, σσ. 72.

2. Ὅτι παίζει φαίνεται ἐκ τοῦ ἀμέσως κατωτέρω ἐπιφερομένου « ἄς ἀφήσωμε τὰ μέτωρα (= ἄστεϊα) κι' ἄς ὁμιλήσουμε μὲ ὀλίγη σοβαρότητα ».

3. Ἄπαντα, ἐπιμ. Γ. Α. Βαβαρέτου, 1935, σσ. 286 - 287.

4. Τοῦτο προτείνει ὁ Λ. Βρανούσης· βλ. περαιτέρω σ. 8, σημ. 3.

τῆς ἰατρικῆς ὡς *Giovanni Villarà*¹, ἀλλὰ καὶ ἀπλῶς *Vilarà*². Εἰς ἀναφορὰν τῆς Ἑλληνικῆς Κοινότητος τῆς Ἑνετίας 29 Ἰουνίου 1797 ὁ Ποιητὴς ὑπογράφεται : *Giovanni Vellara da Giannina*³. Κατὰ ταῦτα ὁ Ποιητὴς νέος, πρὶν ἢ καταλήξῃ εἰς τὰς γλωσσικὰς του θεωρίας καὶ τὸ ὀρθογραφικόν του σύστημα, ἔγραφε τὸ ὄνομά του *Villarà* (Βιλλαράς), διὰ δύο λ, ἐνῶ ἀπὸ τοῦ 1814 κἄξ. γράφει (συνεπῆς πρὸς τὴν θεωρίαν του) *Βηλαράς*, δηλονότι διὰ τοῦ η καὶ ἑνὸς λ.

2. Πῶς ἔγραψαν οἱ ἄλλοι τὸ ἐπώνυμον τοῦ Ποιητοῦ ;

α') *Βιλαράς* (-άς), διὰ τοῦ ι καὶ ἑνὸς λ : Οὕτω μεσοῦντος τοῦ ιθ' αἰ. ἐξεδίδοντο εἰς τὰς Ἀθήνας βιβλία « Τύποις Λ. Δ. Βιλαρά καὶ Β. Λιούμη »⁴. Καὶ ὁ Σπ. Μελισσηνὸς ἔγραφε *Βιλαράς*⁵, καθὼς ὁ Ἡλίας Κ. Σταθόπουλος⁶, ὁ Κ. Ν. Σάθας⁷, ὁ Ἀ. Π. Κουτσαλέξης⁸, ὁ Γιάννης Βλαχογιάννης⁹ καὶ ὁ Μ. Σιγοῦρος¹⁰.

β') *Βιλλαράς*, διὰ τοῦ ι καὶ δύο λ : Οὕτω ἔγραψαν τὸν Ποιητὴν ὁ Ἀλέξανδρος Ραγκαβῆς¹¹, ὁ Ἀνδρέας Παπαδόπουλος Βρετὸς¹², ὁ Γ. Ν. Χατζιδάκης¹³ καὶ ὁ Κογεβίνας¹⁴.

1. Πρβλ. Σπ. Λάμπρου, ΝΕ (= περ. Νέος Ἑλληνομνήμων) 8, 1912, σσ. 338, 339, 342 κ.ά.

2. Αὐτόθι, σ. 337, 338. Τὸ ἐν σ. 343 *Vellera* (= Βελλέρας) ἐκ λάθους τυπογραφικοῦ ἢ ἀποδόσεως, ὡς ἐξ ἀναλόγου λάθους τὸ ἐν σ. 347 *Cressan* (= Κρεσσᾶς), ἀντὶ *Crassan* (= Κρασσᾶς).

3. Κ. Μέρτζιος, Θωμᾶς Φλαγγίνης..., ἐν Ἀθ. 1939, σ. 225.

4. Πρβλ. Γκίνη-Μέξα, Ἑλληνικὴ Βιβλιογραφία Β', ἐν Ἀθ. 1941, σσ. 356, 375, ἀριθ. 5813, 5951.

5. Ἰεφθάε, τραγωδία ἔμμετρος..., ἐν Κερκύρα 1856, σ. 151 : « καὶ αὐτὸς ὁ *Βιλαράς* τοσοῦτο μετεχειρίσθη (τὴν συνίζησιν), ὅπου ἐπέτρεπεν αὐτῷ ὁ δεκαπεντασύλλαβος ».

6. Ὁ Ραγκαβῆς καὶ ὁ Π. Σούτσος ἢ ἡ νέα ἐπιστήμη περὶ τῶν φαινομένων τῆς αὐτομάτου κινήσεως τῆς τραπέζης καὶ ἡ Νέα Σχολή, ἐν Ἀθήναις 1853, σ. 61.

7. Νεοελληνικὴ Φιλολογία, ἐν Ἀθήναις 1868, σ. 648 Βιλαράς.

8. Διαφέροντα καὶ περιεργὰ τινὰ ἱστορήματα, Ἀθήνησιν 1882, σ. 22.

9. Περ. « Προπύλαια », σ. 143. Πρβλ. Κασομούλη, Ἐνθυμήματα Στρατιωτικά, Ἀθ. 1940, Α', σ. κθ'.

10. Περ. « Παναθήναια » 14, 1907, σ. 212^β, σημ. 4.

11. Περίληψις Ἱστορίας τῆς Νεοελληνικῆς Φιλολογίας, ἐν Ἀθήναις, ἄ.ἔ. (σσ. 96), ἐν σ. 27. Ὁ Ραγκαβῆς τονίζει : Βιλλαράς.

12. Νεοελληνικὴ Φιλολογία, Β', σ. 246.

13. Περ. « Ἑβδομάς » 1886, σ. 523^α καὶ « Ἀθηναῖα » Β', 1890, σσ. 188-189.

14. Τὰ Ἔργα, πολλαχοῦ.

γ') *Βηλαραῖς* (ἄς), διὰ τοῦ η καὶ ἑνὸς λ γράφεται ὁ Ποιητής, κατὰ τὴν ἰδίαν του ὀρθογραφίαν ὑπὸ πάντων καὶ ὑπὸ τοῦ Γ. Ν. Χατζιδάκη¹.

δ') Ἰταλιστὶ ἔγραψε τὸν Ποιητὴν *Villarà* (= Βιλλαράν) ὁ G. Grassetti², ἀγγλιστὶ (Joanes) *Velara* ὁ περιηγητὴς Henry Holland³, γερμανιστὶ δὲ ὁ Karl Iken « Herren *Bilaras* Joannina »⁴, ἀλλὰ καὶ « der Arzt *Belara* »⁵ καὶ « Joanes *Belara* Arzt in Larissa und Literator » ὁ αὐτός⁶.

ε') Ὁ Κωνστ. Οἰκονόμος⁷, διὰ λόγους τοὺς ὁποίους θὰ ἐξηγήσωμεν περαιτέρω, ἔγραψε τὸ 1817 τὸν Ποιητὴν Βελλαράν. Οὕτω ἔγραψεν αὐτὸν καὶ ὁ Κωνστ. Ἀσώπιος⁸.

3. Ἄλλοι τύποι τοῦ ἐπωνύμου Βιλ(λ)αράς (-ἄς) ἢ Βηλαράς (-ἄς).

Τὸ ἐπώνυμον περὶ οὗ συζητοῦμεν εἶναι παραδεδομένον καὶ ὑπὸ τοὺς κάτωθι τύπους :

α') Βελλαράς. Νικόλαος Βελλαράς ἐξ Ἰωαννίνων ἐχρημάτισε γραμματεὺς τῶν ἡγεμόνων τῆς Οὐγγροβλαχίας καὶ ἔγραψεν ἀκολουθίας καὶ στίχους τυπωθέντας κατὰ τὰ ἔτη 1771, 1786⁹. Ὁμοίως ὁ ἱατρὸς Πέτρος Βελλαράς¹⁰ οὕτω γράφει ἑαυτὸν εἰς βιβλίον του « Ἐγχειρίδιον περὶ ἱατρικῆς πολιτείας » ἐκδοθὲν τὸ 1829 ἐν Βιέννῃ¹¹. Ὁ αὐτὸς φέρεται ὡς « Βελλαράς βοτανικός »¹². Σημειωτέον

1. Γλωσσολογικαὶ Μελέται, ἐν Ἀθήναις 1901, σ. 257 κ.ά.

2. Grammatica della lingua Greca moderna, Malta 1853, ἐν σ. 91.

3. Travels in the Ionian isles, Albania, Thessaly, Macedonia, etc. during the years 1812 and 1813 by Henry Holland, London 1815, σ. 267 (καὶ πολλαχοῦ τῶν σσ. 271 - 276 *Velara* ἀπλῶς).

4. Leucothea, eine Sammlung von Briefen... von D. Karl Iken, Leipzig 1825, II, σ. 188. Ἐν II, σ. 240 (πίνακες, κατὰ λάθος): *Beleara* (Johann).

5. Αὐτόθι II, σ. 87.

6. Αὐτόθι II, σ. 178.

7. Πρβλ. Κ. Θ. Δημαράν, περ. « Τὰ Νέα Γράμματα » 7, 1944, σ. 297.

8. Σούτσεια, ἐν Ἀθήναις 1854, σσ. 8 - 9.

9. Κ. Ν. Σάθα, Νεοελλ. Φιλολογία, Ἀθ. 1868, σ. 609. É. Legend, BH du XVIII, s. II, Paris 1928, σσ. 142, 208, 222, 251, 252.

10. Ὁ Iken, Ἐνθ' ἄνωτ. I, σ. 265 τὸν ἀναφέρει « Petros Bellara in Wien ».

11. Γκίνη - Μέξα, Ἑλληνικὴ Βιβλιογραφία Α', Ἀθῆναι 1939, σ. 286, ἀριθ. 1897.

12. « Λόγιος Ἐρμῆς » 1817, σσ. 28 - 29: Π. Βελλαράς (ἐκ τῶν τοῦ Ζακύνου) Βοτανική.

ὅτι ἐκ τῶν δύο ἀνωτέρω Βελλαράδων ὁ Νικόλαος παραδίδεται καὶ Βιλλαράς¹.

β') Φιλαράς. Ὁ τύπος οὗτος εἶναι λόγιος. Ὁ γνωστὸς Ἀθηναῖος Λεονάρδος Φιλαράς² εἰς τὴν πραγματικότητα ἔκαλεῖτο Βιλ(λ)αράς³, γαλλιστὶ δ' ἐγράφετο *Villarà*⁴ *Vilerè*⁵ καὶ τ.δ. Ἄλλ' ἑλληνιστὶ μετέτρεψε τὸ ὄνομά του εἰς Φιλαράς διὰ τὸ κακέμφατον, τὸ ὁποῖον δὲν ἦτο νοητὸν εἰς τοὺς Γάλλους!

4. Ἄλλοι Βιλ(λ)αράδες, ἐκ διαφόρων μερῶν τῆς Ἑλλάδος :

α') Στέφανος Βιλλαράς, ὄπλαρχηγὸς ἐκ Μεγάρων⁶. Οὗτος διὰ τοῦ ὑπ' ἀριθ. 3034 τῆς 23ης Ἰουλίου 1824, ὅπου φέρεται ὡς « Βιλαράς Γραμματεὺς » (= γραμματικός), προάγεται εἰς ταξίαρχον⁷. Στέφανος Βιλαράς ἀναφέρεται εἰς ἀχρόνιστον ἔγγραφον τοῦ 1825⁸, ἐνῶ τὴν 3 Σεπτ. 1825 γράφεται Στέφανος Βηλλαράς (sic) ταξίαρχος εἰς Μισολόγγι⁹.

β') Ἀντώνιος Βηλαράς, ἄγνωστον πότε ζήσας. Εἶδον τὸ ἐξῆς βιβλίον του : « Ἡ Ἐριέττα πεθαίνει ἀπὸ ἔρωτα ὑπὸ Ἀντωνίου Βηλαρά. Ρέθυμνο - Κρήτης. Τύποις ἀδελφῶν Καλαϊτζάκη », 16^ο, σσ. 154, ἀ.ἔ.

γ') (ἰατρὸς) Βιλλαράς. Ὁ καθ. Ν. Α. Βέης διηγεῖται, ὅτι ἐν Βερβίτση τοῦ τέως δήμου Φιγαλίας πρὸ πολλῶν ἐτῶν ἐφιλοξενήθη ὑπὸ ἱατροῦ οὕτως ὀνομαζομένου, ὃ ὁποῖος διηγεῖτο οἰκογενειακὴν παράδο-

1. Ὁ κῶδιξ Κουτλουμουσίου 3234, 161 τοῦ ιη' αἰ. (Σπ. Λάμπρος, Κατάλογος Α', σ. 289), περιέχει « Νικολάου Βιλλαρά (sic) Προσφώνησιν περὶ τῆς τοῦ Παρθενίου εὐρέσεως καὶ ἐκδόσεως τῶν Ἀμφιλοχίων τοῦ Φωτίου ».

2. Περὶ τοῦ Ἀθηναίου τούτου λογίου πρβλ. Α. Βρετοῦ, Νεοελλ. Φιλολογία Α', 1854, σσ. 249 - 253, Κ. Ν. Σάθρα, Νεοελλ. Φιλολογία, Ἀθ. 1868, σσ. 289 - 293 καὶ Δ. Α. Ζακυθηνοῦ, Λεονάρδου Φιλαρά τοῦ Ἀθηναίου ποίημα περὶ τῆς πολιορκίας τοῦ Χάνδακος, περ. « Δελτίον ΚΦΣ ἐν Χανίοις » Α', 1928, σσ. 180 - 182.

3. Ὅτι οὕτως ἔχει πρβλ. « Λεωνάρδος ὁ Βιλλαράς (ἢ καὶ Φιλαράς) Ἀθηναῖος καὶ φύλαξ τῆς εἰρημένης Βιβλιοθήκης (S. Marco) », Ἑλλήνων ὀρθοδόξων ἀποικία ἐν Βενετία. Ἱστορικὸν ὑπόμνημα Ἰωάννου Βελούδου², Βενετία 1893, σ. 137.

4. Βρετός, Ἐνθ' ἄνωτ., σ. 250α.

5. Ζακυθηνός, Ἐνθ' ἄνωτ., σ. 181.

6. Πρβλ. ΜΕΕ 7, 1929, σ. 291α.

7. Μεταξὺ πολλῶν Ἠπειρωτῶν. ΓΑΚ (= Γενικά Ἀρχεῖα τοῦ Κράτους), Ἐκτελεστικὸν φάκ. 15.

8. ΓΑΚ, Ὑπουργ. Πολέμου, φάκ. 139.

9. ΓΑΚ, Ὑπουργ. Πολέμου, φάκ. 129.

σιν, συμφώνως πρὸς τὴν ὁποίαν κατήγετο ἐκ τοῦ αὐτοῦ γένους « ὅθεν καὶ ὁ Ἰωαννίτης ποιητὴς καὶ ἰατρὸς τοῦ Βελῆ πασᾶ τοῦ Μορέως » ¹.

δ') Ἀλέξανδρος Βιλλαράς (Βηλλαράς ἢ Βελλαράς, ρουμανιστὶ Alexandru ἢ Alecu Vilaga) ². Οὗτος ἦτο μεταξὺ τῶν βογιάρων τῶν καταφυγόντων εἰς Βρασον τὸν Ἀπρίλιον 1821. Τὴν 2αν Ἀπριλ. 1821 ὁ Βλαδιμηρέσκος ἐπέτρεψεν εἰς αὐτὸν ν' ἀναχωρήσῃ ἐκ Βουκουρεστίου εἰς Βρασον μετὰ τῆς οἰκογενείας του ³. Εἰς ὑπόμνημα πρὸς τὸν Τσάρον ἀπευθυνθὲν ἐκεῖθεν ὑπογράφεται Α. Βελλαράς ⁴. Ἀποδεικτικὸν 5 Μαρτίου 1821 ὑπέγραψεν ὡς « Α. Βηλλαρά » ⁵. Ὁ ἐν λόγῳ ἀνήκεν εἰς τὸ κόμμα τῶν βογιάρων ὅπερ ἀπεσκόπει τὴν ἀπομάκρυνσιν ἐκ τῆς χώρας τῶν Φαναριωτῶν ⁶, κατεῖχε δὲ τὸ ἀξίωμα τοῦ ἄγα (= ἀρχιαστυνόμου), ἀναφέρεται δὲ ρουμανιστὶ ὡς Aga Alexandru Vilaga ⁷. Μετὰ 12 ἀκόμη μεγάλων βογιάρων ἀποστέλλει ἀναφορὰν πρὸς τὸν Τσάρον, διὰ ν' ἀποστείλῃ στρατεύματα ρωσικὰ κατὰ τῶν ἐπαπειλούντων τὴν Βλαχίαν Τούρκων ⁸.

5. Αἱ προιαθεῖσαι ἐτυμολογίαι.

α') Ὑπὸ τοῦ Γιάννη Βλαχογιάννη: « Ὅσο γιὰ τὴ γραφὴ Βιλλαράς πού παραδέχτηκα, θυμίζω στὸ φιλόλογο ἀναγνώστη τὴ λέξι βιλλί (τὸ ἀντρικὸ ὄργανο...). Βιλλί καὶ βιλλαράς βρίσκονται κι' οἱ δυὸ λέξεις στὴν Ἠπειρο καὶ σ' ἄλλα μέρη στὴν Ἑλλάδα. Εἶναι καὶ παραμύθια πού ἔχουν αὐτὲς τὶς λέξεις. Ὁ φίλος μου ποιητὴς Γιάννης Γουπάρης Σιφνιὸς μου ἔστειλε ἓνα τῆς πατρίδας του » ⁹.

1. Περ. « Νέα Ἑστία » 20, 1936, σ. 1040β.

2. Πρβλ. Δ. Β. Οἰκονομίδην, ΔΙΕΕ 11, 1956, σ. 142. Παρὰ τοῦ φίλου κ. Οἰκονομίδου ἔλαβον ὅλας τὰς περὶ τοῦ Ἀλ. Βιλλαρά πληροφορίας καὶ παραπομπάς, δι' ἃς καὶ τὸν εὐχαριστῶ.

3. C. Aricescu, Acte justificative... II, Craiova, 1874, σ. 138. I. C. Filitti, Frământările politice și sociale în principatele Române de la 1821 la 1828, București, 1932, σ. 62.

4. Πρβλ. τὸ ὑπ' ἀριθ. 1155 χει/φον τῆς Βιβλιοθ. τῆς Ρουμαν. Ἀκαδημίας, φ. 279r. (Πρόκειται περὶ ἀντιγράφου καὶ οὐχὶ αὐτογράφου).

5. Emil Vîrtosu, 1821 Date și fapte noi (Așezământul Cultural Ion C. Brătianu), București, 1932, σ. 65.

6. I. C. Filitti, Ἐνθ' ἄνωτ., σσ. 64 - 65.

7. Αὐτόθι, σ. 46.

8. Vîrtosu, Ἐνθ' ἄνωτ., σ. 140, σημ., 141, σημ., 216, σημ. Οἱ Ρουμᾶνοι δὲν τηροῦν τὴν ἑλλην. γραφὴν διὰ δύο λ. Οὕτω γράφων ἀπλοποιημένα καὶ τὰ διὰ δύο π ἑλλην. γραφόμενα, ὡς Filipescu (= Φιλίππεσκου).

9. Περ. « Προπύλαια », Α', σ. 178.

β') Ὑπὸ Χ ρ. Σ ο ύ λ η : « Νομίζω πὼς ἡ ὀρθὴ γραφὴ εἶναι Βιλαρᾶς. Ἐάν ὁ ἴδιος γράφῃ Βηλαρᾶς, αὐτὸ δὲν πρέπει νὰ μᾶς κἀνῆ ν' ἀμφιβάλλουμε, γιατί τὸ η ὁ Βιλαρᾶς τὸ μεταχειρίζεται παντοῦ στὰ ποιήματά του γιὰ νὰ παραστήσῃ τὸ φθόγγο καὶ γι' αὐτὸ ὑπογράφεται στὶς ἐπιστολές του Ἡοάνης ὁ Βηλαρᾶς Ἡοανίτης. Τὸ Βιλαρᾶς νομίζω πὼς ἔγινε ἀπὸ τὴ λέξι βιλᾶρι ἢ βλάρι, πού εἶναι πολὺ συνηθισμένη στὴν Ἠπειρο καὶ σημαίνει τὸ ἐγχώριο μάλλινον ὕφασμα. Βιλαρᾶς λοιπὸν σημαίνει ἐκεῖνον πού κατεργάζεται τὰ βιλᾶρια ἢ βλᾶρια καὶ ἔγινε κατὰ τὰ ἠπειρωτικὰ ἐπωνύμια Κοντουρᾶς, Ζωναρᾶς, Λοναρᾶς, Κριθαρᾶς, Ψαθᾶς, Καντηλᾶς, Ραματᾶς, Περονᾶς, Μαντηλᾶς, καὶ ἄλλα... Τὴ μόνη ἀμφιβολία πού ἔχω γιὰ τὸ ζήτημα αὐτὸ εἶναι τὸ ὅτι στὴ ΝΦ τοῦ Σάθα σ. 609 ἀπαντᾶμε τὸ ὄνομα Νικόλαος Βελλαρᾶς πού ἦταν λόγιος Γιαννιώτης τὸν ιη' αἰ. στὴν Οὐγγροβλαχία. Ἐάν ἡ γραφὴ Βελλαρᾶς εἶναι καλὰ γραμμένη, καὶ ἂν ἀπ' αὐτὸ ἔγινε τὸ Βιλαρᾶς, τότε πρέπει ἄλλοῦ νὰ ζητήσουμε τὴν ἐτυμολογία. Ἴσως τότε τὸ Βιλαρᾶς δὲ θὰ εἶναι ἄσχετο μὲ τὰ ἠπειρωτικὰ ἐπωνύμια Βέλιος, Βαλάρης, Βελιουρούτης, Μπέλλος, Μπίλας καὶ τὰ τοιαῦτα »¹. Συζητῶν δὲ τὴν ἐκ τῆς λέξεως βιλλι τό, ἐτυμολογίαν ἐπιφέρει : « Ἐάν ὄντως ἡ λέξις βιλλι εἶναι ἠπειρωτικὴ δὲ μπορεῖ νὰ τὸ βεβαιώσω, γιατί ὡς τὰ σήμερα δὲν τὴν ἀπάντησα πουθενά »².

γ') Ὁ νέος φιλόλογος καὶ φίλος Λέανδρος Βρανούσης, παραδεχόμενος βασικῶς τὴν προταθεῖσαν ὑπὸ τοῦ διδασκάλου του ἀει. Σούλη ἐτυμολογίαν, εἰς σχετικὴν συζήτησιν ἔγραψεν, ὅτι « Τὸ ὄνομα Βηλαρᾶς εἶναι ἀπὸ τὰ νεοελληνικὰ ἐπαγγελματικὰ ὀνόματα καὶ σημαίνει ἐκεῖνον πού ὑφαίνει ἢ πουλάει βηλᾶρια », τόπια δηλ. ὕφασματος ἐκ τῶν καλουμένων ἐν Ἠπειρῷ βελάρι ἢ βελάρ³. Τὴν τοιαύτην ἀποψιν ἐδέχετο, κατὰ προφορικὴν του πρὸς με ἀνακοίνωσιν, ὁ ἀείμν. συνάδελφος Ἀντ. Χατζῆς.

6. Τὸ βιλλι > ὁ βιλλαρᾶς > ὁ Βιλλαρᾶς.

Ὁ ἀείμν. καθηγητὴς Χ. Χ. Χαριτωνίδης ἐσημείωσεν ἤδη : « Βίλλος. Ἡρωδ. Α', 158, 1 L βίλλος τὸ ἀνδρεῖον αἰδοῖον τὸ κοινῶς βιλλὴν

1. Χ ρ. Ἰ. Σ ο ύ λ η ς, Βηλαρᾶς - Βιλαρᾶς - Βιλλαρᾶς ; περ. « Ἐλλοπία », Α', 1931, σ. 281 αβ.

2. Αὐτόθι.

3. Λ. Β ρ α ν ο ύ σ η ς, Βηλαρᾶς ἢ Βιλλαρᾶς, περ. « Νέα Ἐστία » 26 (1 Σεπτ. 1939), σσ. 1219β - 1220α.

παρ' Ἐφεσίοις βαρύνεται'. Ἐκ τούτου καὶ τὸ βιλλαῶς, ὅπερ ὁ M. Schmidt ἐν τῇ ἐκδόσει τοῦ Ἡσυχίου μεταβάλλει εἰς τὸ ζιλλαῶς. Ἄλλ' ὁ Χατζιδάκης ἐν *Ei[n]leitung*] νομίζει τοῦτο σκωπτικὸν ὄνομα μεγεθυντικῶς ἐκ τοῦ βίλλος, δηλοῦν ὅ,τι καὶ τὸ σάθων ἢ πόσθων. Τοῦ βίλλος δὲ γίνεται χρῆσις μέχρι σήμερον ἐν Κρήτῃ, Κύπρῳ, [Λιβισίῳ καὶ Θράκῃ]. Ἐν Λιβισίῳ¹ ἔχομεν τὴν ἐξῆς κλίμακα: βιλλίον, βίλλα, βίλλος, βιλλαρῶς»².

Οὐ πρὸ πολλοῦ ἐθησαυρίσθησαν εἰς τὸ Ἱστορικὸν Λεξικὸν τῆς Ἑλληνικῆς Γλώσσης ἐκτὸς τῶν βίλλος καὶ βιλλί, καὶ αἱ νεοελληνικαὶ λέξεις: βιλλίκα, βιλλίκι, βιλλούδα, βιλλούρι, βιλλουριά, βιλλουριέρης, βιλλουρίζω, βιλλούριν, βιλλωτήρια, πάντα κοινοῦ ἐτύμου³.

Ὅτι ἐν Κρήτῃ λέγεται ὁ βίλλος, ἐν Κύπρῳ δὲ καὶ Πόντῳ τὸ βιλλίον ὑποκοριστικῶς, ἐσημειώθη πρὸ πολλοῦ⁴. Ἐξ ὧν γνωρίζω, εἰς τὴν Κρήτην τὸ βιλλαρῶς ὁ, μὲν (= πόσθων, π'τσαρῶς τοῦ Κρουστάλλη!) εἶναι κοινόχρηστον καὶ δὴ εἰς Σέλινον καὶ Κίσαμον. Τὸ βιλλίον ἴσως ἐλησμονήθη καὶ ἐπέζησε μόνον ὡς βι(β)λλί⁵ εἰς τὴν γνωστὴν παράδοσιν⁶. Τὸ βίλλος ὁ, ἐπὶ τοῦ ἀνδρικοῦ μορίου κοινολεκτεῖται ἀνευσχημόνως μόνον καὶ ἀπαντᾶται καὶ ἐν συνθέσει. Τὸ ὀλοθύριον (τὸ κοινῶς ἐν Κρήτῃ λεγόμενον: ψωλή τῆς θάλασσης) λέγεται εἰς μὲν τὰ Μεσόγεια τῆς Κισάμου θαλασσόβιλλος ὁ, εἰς δὲ τὴν Παλιόχωραν Σελίνου ὁ τσουγκρόβιλλος, διὰ τὴν ἀνώμαλον ἐπιφάνειαν (τὰ τσουγκριά)⁷.

Σχετικὰ εἶναι καὶ τὰ κουτσοβίλλης ὁ, τὸ ὁποῖον μετέπεσεν εἰς οἰκογενειακὸν ἐπώνυμον, Κουτσοβίλλης γραφόμενον, σημαῖνον τὸν ἔχοντα περι (ἢ ἀπο-) κεκομμένον τὸ πέος (κοινῶς κουτσοψώλης), ἐπομένως

1. Ἀϊδινίου M. Ἀσίας, ἀρχ. Καρμυλησός.

2. Σύμμεικτα Φιλολογικά, Ἐπιστ. Ἐπετηρίς Φιλ. Σχολῆς Παν. Θεσσαλονίκης 2, 1932, σ. 373 καὶ εἰς τὸν ψευδώνυμον τόμον του: Ἀπόρρητα ἔγραψεν Εὖιος Ληναῖος, Θεσσαλονίκη 1935, σ. 62.

3. Τόμος Γ', σ. 533 αβ, ὅπου ζήτηι τόσον τὸ ποῦ ἐπιχωριάζουν ὅσον καὶ τὰς σημασίας.

4. Γ. Ν. Χατζιδάκι, MNE 1, Ἀθ. 1905, σ. 393.

5. Βιβλί λέγεται τὸ βιλλί καὶ ἐν Θήρῳ, πρβλ. Ἱστορ. Λεξ. Ν. Ἑλλ., Γ', 533α ἐν λέξει βιλλί.

6. Πρβλ. Ν. Β. Τωμαδάκη, Ὁ Ἰωάννης Βιλλαρῶς, 1943, σ. 35, σημ. 6.

7. Πρβλ. Τωμαδάκη, Ἐνθ' ἀνωτ., σ. 36.

καὶ τὸν περιτετημημένον. Ὅμοίως καὶ τὸ ἐπώνυμον *Τσουρουβίλλης*¹, πιθανῶς δὲ καὶ τὸ *Κοροβίλλας*².

Ὑπενθυμίζω ἐδῶ καὶ τὰς ἐπομένας λέξεις, μὴ θησαυρισθείσας εἰς τὸ ΙΑΝΕ (= Ἱστορικὸν Λεξ. Νέας Ἑλλ. Γλώσσης Ἀκαδ. Ἀθηνῶν).

α') *βιλλᾶτος* ὁ. Εἰς κώδ. Vatic. Gr. 1139 (15^α αἰ.), φ. 151α εἰς *Συναξάριον τῶν κακῶν Σπανῶν*: « Ἄ, κακοὶ σπανοὶ! ἀνιζᾶτοι, βιλλᾶτοι, κολᾶτοι »!³

β') *Μαύρου ἢ βίλλα* ἢ τοῦ κάου ἢ βίλλα. Κατὰ πληροφορίαν τοῦ Ἱστορικοῦ Λεξικοῦ (ἐκ Ρόδου, χει/φον 653, σ. 81) « οὕτω καλεῖται τὸ φυτὸν ἄρον τὸ στικτὸν (*arum maculatum*) τῆς οἰκογ. τῶν ἄρωδῶν· τὸ ἄνθος τοῦ φυτοῦ ἀναρτᾶται ἐπὶ θυρῶν γυναικῶν ἐπιληψίμου ἠθικῆς. Τοῦτο, κατ' ἐμέ⁴, συνδέεται μὲ φαλλικὰς συνηθείας καὶ εἶναι ὑπόλειμμα τούτων. Σημειωτέον ὅτι τὸ βίλλα [ἦ,] εἰς τὰ χωρία τῆς Ρόδου σημαίνει τὸ ἀνδρικόν γεν. ὄργανον ».

Ὅμοίως ὅτι καὶ *Βιλ(λ)αρίως* ὁ, παρετυμολογικῶς πρὸς τὸ βίλλος ὁ, διεσκευάσθη τὸ ὄνομα Ἰλαρίων, καλογήρου τινός⁵, πόσθωνος προφανῶς!

7. *Velum* > *βῆλον* > *βηλάριον* > *βελάρ'* [*βηλαρᾶς* ;]

Εἰς τὸ ΙΑΝΕ⁶ κατεχωρήθησαν τὰ λήμματα α') *βηλᾶρα* ἦ, ἁμάρι. (β'λᾶρα Ἦπειρος) ἐκ τοῦ οὐσιαστ. *βηλᾶρι* κατὰ τύπον μεγεθυντικόν, β') *βηλαράκι* τό, ἁμάρι. (βηλαράτσιν Κύπρος) ὑποκορ. τοῦ *βηλᾶρι*: τὸ σύνολον τοῦ ὑφανθέντος παννίου πρὶν ἀποσπασθῆ ἀπὸ τοῦ ἀργαλειοῦ, γ') *βηλᾶρι* τό, βηλᾶριν Κύπρ., β'λᾶρι Θράκ. κλπ. β'λᾶρ' Ἦπειρος κ.ἄλχ. ἐκ τοῦ μεσαιωνικοῦ οὐσ. *βηλάριον*, ὁ ἐκ τοῦ λατιν. *velarium*. Σημασία: 1) τὸ εἰς τὸν ἀργαλειὸν ὑφαινόμενον ἢ ὑφανθὲν παννίον δλόκληρον, πολλαχοῦ. Συνών. βηλᾶρα. 2) Δέμα παντὸς εἴδους ὑφάσματος ἐν τῷ ἐμπορίῳ ὠρισμένου μήκους *Εὔβοια* (Αἰδηψ.) Ἦπει-

1. ΓΑΚ, Ὑπ. Πολέμου. 118/12 Αὐγ. 1825.

2. Πλοίαρχος. ΓΑΚ, Ὑπ. Οἰκονομ. 5142/29.3.1826.

3. Σπ. Λάμπρος, Δημῶδη λογοτεχνήματα ἐν κώδικι τῆς Βιβλιοθήκης τοῦ Βατικανοῦ, ΝΕ 11, 1914, σσ. 188-189, ἐν σ. 189.

4. Συλλογεὺς εἶναι ἡ καθηγ. Ἀργυρῶ Γιαννακάκου - Παπαμιχάλη (1950).

5. Περβλ. Γ. Ἰ. Κουρμούλην, περ. « Κρητικαὶ Μελέται », Α', 1933, σ. 154.

6. Τόμος Β', σ. 524 (τὸ ἄρθρον ὀφείλεται εἰς τοὺς Φ. Κουκουλέν - Ν. Ἀνδριώτην). Τὸ λήμμα *βηλᾶρι* ἀναζητεῖται καὶ ἀπὸ τὸ Ἑτυμολ. Λεξ. τῆς κοινῆς Νεοελληνικῆς τοῦ Ν. Π. Ἀνδριώτη, 1951.

ρος κ.ἀλχ. Συνών. τόπι. 3) τὸ περὶ τὸ ἀντίον τυλιχθὲν νῆμα καὶ μέλλον νὰ τεθῆ ὡς στημόνι ἐπὶ τοῦ ἀργαλειοῦ πολλαχοῦ. Συνών. διασίδι, στημόνι.

Ἐν τῷ ἀρθρῷ παρέχεται ἡ βεβαίωσις ὅτι ἡ λέξις βηλάριον « ἤδη ἐν ἐγγράφῳ τοῦ 1508 », ἀντιγραφέντος δελτίου τοῦ Λεξικοῦ (πληροφορία Λ. Χ. Ζώη ἐκ Ζακύνθου)! Οὕτω παραγνωρίζεται ἡ πραγματικότητα, ὅπως διάφορος. Ἡ λέξις κεῖται εἰς ἔγγρ. κατωϊταλικὸν τοῦ 1126 μ.Χ.¹

Ἄλλ' αἱ λέξεις βῆλος ὁ, βῆλον τό, βηλάριον τό, οὖσ. καὶ τὸ ἐπίθετον βηλαρικὸς (βηλαρικαὶ κεντῆκλαι παρὰ Θεοδ. Προδρ.) εἶναι συχνότατα γνωστὰ ἀπὸ ἀρχαιότερα βυζαντινὰ κείμενα², ὅπου ἀπαντοῦν ὑπὸ διαφόρους ἐννοίας. Βῆλον ἦτο τὸ velum, ὕφασμα, ἐξ αὐτοῦ δ' ἐγίνοντο κυρίως παραπετάσματα. Βῆλα³ καὶ τετράβηλα⁴ εἶναι παραπετάσματα γαῶν, τῶν ὁποίων αἱ ὠραῖαι πύλαι, τὸ βῆμα, ἐκλείοντο διὰ βηλοθύρων⁵, αἵτινα παραδίδονται καὶ ὡς βελόθυρα (σήμερον μερικῶς κλείονται διὰ βημοθύρων μτγ. λ.)⁶. Ἀλλὰ δὲν ἦσαν μόνον « κουρτίνες » τὰ βῆλα ἀλλὰ καὶ σκεπάσματα (κατασάρκια) τῆς ἁγίας Τραπέζης, ὡς δεικνυται ἐξ ἐγγράφου ἐκ Καλαβρίας τοῦ ιγ' αἰ., ὅπου ἀναγινώσκω: « Τὰ τοῦ ἁγίου θυσιαστηρίου ἄμφια ἤγουν βηλάρια θ'. Τέσσαρα ἐξ αὐτῶν μεταξωτὰ καὶ τὰ ἕτερα λινά »⁷. Περὶ τῆς σημασίας τῆς λ. βηλάριον τό, εἰς Κωνστ. Πορφυρογέννητον δις διέλαβεν ὁ αἰμν. Φ. Κουκουλές. Ἀφ' ἐνὸς συνεζήτησε ἂν ἦτο σημαία τὸ ἀναφερόμενον εἰς τὸ ἐπόμενον χωρίον ὕφασμα: « δοθῆναι τὸ βηλάριον, ἦτοι κρεμάσαι τὸ παννίον » (*Εκθ. 310, 11). Τὸ βῆλον τοῦτο ἢ βηλάριον ἢ παννίον ἀνηρτάτο, αἰτήσει τῶν δήμων, ἀπὸ τῆς κυρίας πύλης τοῦ ἵπποδρόμου τὴν προτεραιάν τῆς τελέσεως ἀγώνων⁸.

Ἐξ ἄλλου παρετήρησεν ὅτι ὁ βυζ. αὐτοκράτωρ κατὰ τὸν ἑορτα-

1. Fr. Trinchera, Syll. græc. membranarum, 1865, σ. 130.

2. Du Cange, Gloss. Inf. Gr., σ. 186. Φ. Κουκουλές, ΒΒΠ (= Βυζαντινῶν Βίος καὶ Πολιτισμὸς) Β', I, 1948, σ. 87. Δ', 1951, σσ. 40-41, 287.

3. Du Cange, αὐτόθι. Κουκουλές, *Ενθ' ἄνωτ., Β', II, 1948, σ. 137.

4. Περὶ βῆλων σχιστῶν (κουρτινῶν) ὁ Κουκουλές, *Ενθ' ἄνωτ., Β', II, 1948, σ. 87. Περὶ βῆλων ἐν σεμνεῖσι, αὐτόθι, σ. 137.

5. Du Cange, *Ενθ' ἄνωτ., στ. 187.

6. Περὶ βηλοθύρων ὁ Du Cange, Gloss., στ. 186 καὶ ὁ Κουκουλές, ΒΒΠ, Β', II, 1948, σ. 87 καὶ Δ', 1951, σ. 287, 435.

7. NE 7, 1910, σ. 40.

8. ΒΒΠ Γ', 1949, σσ. 51, 55-56, 62.

σμόν τοῦ βρουμαλίου (ὀνομαστηρίων) του ὤρισε νὰ δίδονται « τοῖς μὲν μαγίστροις ἀνὰ χασδίον βηλαρίου ἐνός, τοῖς δὲ πρωτοσπαθαρίοις... ἀνὰ μολχαμίον βηλαρίου α' » (607, 7, 10). Ὁ Κουκουλὲς συζητῶν τὴν ἐρμηνείαν τοῦ Reiske δέχεται ὅτι διὰ τοῦ πολ-cham νοεῖται πολυτελὲς σαρακηνικὸν ὕφασμα, διὰ δὲ τοῦ χασδίον τὸ ὕφ' ἡμῶν καλούμενον βελουῶν¹.

Τέλος ἡ λ. βήλον τό, γνωρίζεται καὶ ἀπὸ τὴν δικαστικὴν ὁρολογίαν, ὅπου ἀπαντᾶται ὁ ὅρος κριτῆς τοῦ βήλου², ἔχων σχέσιν πρὸς τὸ ἐν τῷ δικαστηρίῳ παραπέτασμα.

Ὡς πρὸς τὰς σημασίας τοῦ νεοελλ. βελάρι > β'λάρ', ὁ Χρ. Σούλης παρετήρησεν ἤδη³ ὅτι σήμερον ἐν Ἡπείρῳ δηλοῖ ἰδίᾳ τὸ ἐγχώριον μάλλινον ὕφασμα, ἐνῶ ἀνωτέρω εἶδομεν, ὅτι κατὰ τὸν ιγ' αἰῶνα ἐσημαίνοντο διὰ τῆς αὐτῆς λ. βηλάριον τό, καὶ λινὰ καὶ μεταξωτά.

Σημειωτέον ὅτι ἐκ τοῦ βηλάριον > βελάρι(ον) δὲν ἐσχηματίσθη ἐπαγγελματικὸν βηλαράς ἢ βελαράς = ὁ πωλητῆς ὕφασμάτων, ὥστε ἐκ τοιαύτης λέξεως νὰ δύναται νὰ προέλθῃ ἐπωνύμιον ἐξ ἐπαγγέλματος Βηλαράς ἢ Βελαράς (κατὰ τὰ Γαλατᾶς, Ψωμᾶς κ.τ.ῶ.)⁴. Καὶ ἔχει θησαυρισθῆ μὲν μία πληροφορία ἐν τῷ ἀρχεῖῳ τοῦ Ἱστορ. Λεξικοῦ τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν « Βηλαράς ἐπωνύμιον ἐξ ἐπαγγέλματος ». Προέρχεται ὅμως ἀπὸ, τὸ Γλωσσάριον Πρωτοδίκου ἐκ Πάρου (πρὸ τοῦ 1910), ἐκ τοῦ ὁποίου ἀπεδελτιώθη ἀκρίτως. Πράγματι ἀνατρέξας εἰς τὸ χει/φον ὑπ' ἀριθ. 87, σ. 751, ὅθεν ἐλήφθη τὸ λῆμμα, ἀνέγνων ὅτι ἐξ ἐπαγγέλματος ἐπωνύμια κατὰ τὸν λόγιον ἀλλ' ἀγλωσσολόγητον συλλογέα εἶναι καὶ τὰ : Δημαράς, Γαβαλάς, Δαμαλάς, Καλλονάς, Μοσχονάς, Μαραθαίς, Παλαμάς, Πρασάς, καὶ ἄλλα πολλά, οὐδεμίαν πρὸς ἐπάγγελμα ἔχοντα σχέσιν, προφανῆ δὲ προέλευσιν ἀπὸ τοπωνύμια ἢ ἄλλας αἰτίας !

8. Ὁ σχηματισμὸς τοῦ τύπου βιλλαράς.

Πρὶν ἢ προχωρήσω εἰς τὴν ἐξέτασιν τοῦ ἐτύμου, ἐπιθυμῶ νὰ ἐξετάσω τὸν σχηματισμὸν τῆς λ. βιλλαράς ὡς παραγώγου.

1. Περὶ τὸ κείμενον τῆς Βασιλείου τάξεως Κωνσταντίνου τοῦ Πορφυρογεννήτου, « Ἐπιστ. Ἐπετ. Φιλ. Σχ. Πανεπ. Ἀθηνῶν », 1954 - 1955, σσ. 59 - 60.

2. Du Cange, Gloss., στ. 756.

3. Ἐνθ' ἀνωτ.

4. Εἰς τὸ « Ὀνομαστικόν » του ὁ ποιητῆς Βιλλαράς λέγει : « Τὰ ρουφέτια (συντεχνία) ὅπου συστάνουν τὸ παζάρι εἶναι : οἱ πρᾶματευτᾶδες ὅπου καὶ ἀγοράζουν χοντρικὰ καὶ πωλοῦν οἱ γουναράδες... οἱ τσαρσηδες, ὅπου πωλοῦν τὰ παννικά, τὰ ρουῦχα τὰ μεταξωτά καὶ χρυσᾶ, οἱ παπουτζήδες, οἱ ραφτᾶδες... καὶ ἄλλα μικρὰ ρουφέτια » (Ἄπαντα, σ. 333). Οὐδὲν περὶ βηλαράδων !

Εἶναι δηλονότι δυνατόν α') νὰ ἔχωμεν ἐκ τοῦ τύπου *βίλλος* ὁ, καὶ διὰ τῆς συνήθους παραγωγικῆς καταλήξεως *-αρᾶς* σχηματισμὸν μεγεθυντικοῦ οὐσιαστικοῦ δηλοῦντος τὴν πλησμονὴν τοῦ διὰ τοῦ θέματος δηλουμένου. Κατὰ τοὺς γράψαντας τὸ σχετικὸν ἄρθρον τοῦ ΙΑΝΕ (Β', 21) ἡ τοιαύτη κατάληξις «ἀπεσπάσθη ἐκ μεγεθυντικῶν εἰς *-αρᾶς* σχηματιζομένων ἐξ ὀνομάτων εἰς *-άρι*, οἷον παλληκᾶρι - παλληκαρᾶς, ποδάρι - ποδαρᾶς κτῳ. καὶ δι' αὐτῆς σχηματίζονται μεγεθυντικὰ ἐξ οὐσιαστ.» δηλοῦντα τὴν πλησμονὴν ἢ καὶ τὸν ἀσχολούμενον περί τι (*ἄλογο - ἄλογαρᾶς*).

Ἡ β') εἶναι δυνατόν νὰ ἔχωμεν τὴν παραγωγ. κατάληξιν *-ᾶς*¹ δι' ἧς καὶ ἐκ τοῦ οὐσιαστικοῦ *βιλλάρα* ἢ (ἰδ. *βίλλαρος* ὁ) νὰ σχηματισθῆ ὁ τύπος *βιλλαρᾶς* ὁ. Τοῦτο διδάσκουν οἱ γράψαντες τὸ ἄρθρον *βιλλαρᾶς* ἐν ΙΑΝΕ Β' σ. 533, θεωροῦντες ὅμως τὸ *βιλλαρᾶς* ἐπίθετον, ἐνῶ οἱ συντάξαντες τὸ ἄρθρον *-ᾶς* (Αὐτόθι Β' σ. 146) ρητῶς λέγουν ὅτι «διὰ ταύτης σχηματίζονται οὐσιαστικὰ ἐξ οὐσιαστικῶν ἢ καὶ ρημάτων» δηλοῦντα, μεταξὺ ἄλλων (2) τὸν ἔχοντά τι ἢ ὄντα τι καθ' ὑπερβολήν, οἷον ἀφτὶ - ἀφτᾶς, γλῶσσα - γλωσσᾶς, δόντι - δοντᾶς, μύτη - μυτᾶς, χεῖλη - χειλᾶς καὶ (4) τὸν πωλοῦντά τι, οἷον ἀλάτι - ἀλατᾶς, ἀλεύρι - ἀλευρᾶς, γαλατᾶς, καστανᾶς, ξυλᾶς, τυρᾶς, ψωμᾶς κλπ.² Εἶναι φανερόν ὅτι ἂν εἰς τὴν περίπτωσιν τῶν ἀφτᾶς, δοντᾶς, χειλᾶς ἐκλάβωμεν τὰ παράγωγα ταῦτα ὡς ἐπίθετα, ἀφοῦ ἡ δι' αὐτῶν δηλουμένη ιδιότης συναντᾶται καὶ εἰς τὰς γυναῖκας (ἀφτοῦ ἢ, δοντοῦ ἢ, χειλοῦ ἢ, κτῳ.), ὅμως οὐδεμία γυνὴ εἶναι δυνατόν νὰ λεχθῆ *βιλλαροῦ* ἢ, ὡς ἔχουσα μέγα πέος, ἐπομένως τὸ *βιλλαρᾶς* ὁ, εἶναι ἐπιθετικῆς ἐννοίας οὐσιαστικόν.

Ὡς πρὸς τὴν σειρὰν τοῦ σχηματισμοῦ, νομίζω ὅτι ὀρθοτέρως θὰ ἦτο ἡ ἑξῆς: *βίλλος* ὁ, καὶ κατ' ἀναλογίαν. *βίλλα* ἢ (κατὰ τὸ μπούτσα ἢ). Ὑποκοριστικὸν *βιλλί(ον)* (τό), ἐξ οὗ (εἶναι γνωστὸν ὅτι τὰ ὑποκοριστικὰ ταχέως χάνουν τὴν σημασίαν τοῦ ὑποκορισμοῦ). Μεγεθυντικὸν *βίλλαρος* ὁ, καὶ *βιλλάρα* ἢ (ἀναλογικῶς, ὡς ἄνω, κατὰ τὸ *ψωλάρα* ἢ). Ἐκ τοῦ *βιλλάρα* ἢ, ὑποκοριστικὸν *βιλλάρι* τό.

1. Περὶ τῆς μεσαιωνικῆς καταλήξεως *-ᾶς* καὶ τῆς ἐπιδόσεως αὐτῆς εἰς τὴν νεοελληνικὴν βλ. Γ. Ν. Χατζιδάκι, ΜΝΕ 1, 1905, σσ. 420-421.

2. Οἱ συντάκται κακῶς θεωροῦν (5) ὅτι καὶ τὸν κατασκευάζοντά τι οἷον *ἀμαξᾶς*, διότι *ἀμαξᾶς* εἶναι ὁ ὀδηγὸς τῆς ἀμάξης καὶ ὄχι ὁ κερροποιὸς ἢ ἀμαξοποιός. Ἐπλανήθησαν δὲ λαβόντες τὴν σημασίαν ἀπὸ τὸ λεξικὸν τοῦ Γαζῆ, ὅπου αὕτη δὲν εἶναι δυνατόν νὰ εἶναι δημῶδους προελεύσεως ἢ σχηματισμοῦ. Ὄρθως ἐρμηνεύεται τὸ πρᾶγμα εἰς τὴν λ. *ἀμαξᾶς* ὁ (Αὐτόθι Α', σ. 502).

Ὅθεν εἶναι ἕξ ἴσου πιθανὸς καὶ ὁ εἷς καὶ ὁ ἄλλος σχηματισμός: βίλλαρος (βιλλάρα) > βιλλαρ-ās καὶ βίλλος > βιλλ-αρās. Οὕτω ἐκ τοῦ βίλλος ὁ καὶ τῆς παραγ. καταλήξεως -ās ἐσχηματίσθη τὸ οὐσιαστ. βιλ-λās ὁ (καθὼς ψωλῆ > ψωλās), παρὰ τὸ ψωλαρās ὁ, ὅπερ δύναται νὰ ἐσχηματίσθη τόσον διὰ τῆς -ās ὅσον καὶ διὰ τῆς -αρās.

9. Ἡ ἐτυμολογία τοῦ ἐπωνύμου.

Παρὰ τὴν ὡς ἄνω βεβαίωσιν τοῦ Βλαχογιάννη, ἔχοντος μητέρα Σουλιώτισσαν, οἱ Χρ. Σούλης καὶ Λ. Βρανούσης μᾶς πληροφοροῦν, ὅτι αἱ λέξεις βιλλί καὶ βιλλαρās ὡς οὐσιαστικά εἶναι ἐν Ἡπείρῳ ἄγνωστοι καὶ κατὰ ταῦτα δὲν θὰ ἠδύνατο τὸ ἐπώνυμον Βιλλαρās νὰ σημάνη τὸν σάθωνα! Ἄλλ' εἶπον ἤδη ὅτι εἰς τὴν Ἡπειρον καὶ τὸ βηλαρās = ὑφασματοπώλης εἶναι ἄγνωστον, ὡς καὶ εἰς ὅλην τὴν Ἑλλάδα, οὐδαμοῦ σημάναν ποτὲ τὸν κατασκευαστὴν ἢ πωλητὴν βήλων (-αρίων). Ἀπεναντίας ἡ λέξις βιλλαρās ὁ, φέρεται πανταχοῦ τοῦ Ἑλληνικοῦ μὲ τὴν γνωστὴν ἔννοιαν, θὰ ἦτο δὲ δυνατόν νὰ μεταπέση εἰς (σκωπτικὸν) ἐπώνυμον. Πρβλ. Κεφαλās (-άλας), Μυταρās (-άκης), καὶ ἐν προκειμένῳ ὡς ἐπώνυμον Βουτσαρās (ὁ μπουτσαρās δηλονότι!)¹ καὶ τὰ ἀνάλογα! Δὲν εἶναι δὲ ἀπαραίτητον νὰ ἠκούσθῃ τὸ ἐπώνυμον αὐτὸ τὸ πρῶτον ἐν Ἡπείρῳ, οὔτε τὸ ὅτι φέρουν αὐτὸ Ἡπειρώται σημαίνει ὅτι τὸ πρῶτον εἰς τὴν Ἡπειρον καὶ εἰς Ἡπειρώτας ἀπεδόθη. Ὁ ἴδιος ὁ Ποιητὴς ἄλλως τε ἐγεννήθη εἰς Κύθηρα καὶ ὄχι εἰς τὴν Ἡπειρον ὅθεν κατήγετο!² Κάλλιστα ὁ πρῶτος φορεὺς τοῦ ἐπωνύμου ἠδύνατο νὰ προέρχεται ἐξ ἄλλης ἢ τῆς Ἡπείρου ἐλληνικῆς ἐπαρχίας, ὅπου αἱ λέξεις βιλλί καὶ βιλλαρās νὰ εἶναι κοιναὶ καὶ ἐνδεικτικαί. Οὕτω νῦν εἰς τὰς Ἀθήνας π.χ. ἀκούεται τὸ ἐπώνυμον Μάντακας (μὴ κρητικῆς οἰκογενείας, παραλλήλως πρὸς τὴν ἐνδοξον κρητ. οἰκογένειαν). Οὐδεὶς μὴ Κρῆς ἔχει ἐν συνειδήσει ὅτι μάντακας ὁ, οὐσιαστ. σημαίνει τὸν κρότωνα ἢ κυνορραίστην, παράσιτον τῶν κυνῶν κ.ἄ. ζώων³. Ὁμοίως εἰς

1. Σημειωτέον ὅτι παρὰ τὸ τοιαύτης προελεύσεως βουτσαρās ὁ, ὑπάρχει καὶ τοπων. ἐν τῷ νομῷ Ἰωαννίνων Βουτσαρās ὁ (στ' Βουτσαρᾶ) παρὰ τὸ βουτσαῦς ὁ, βουτσι τὸ (= βυτίον), βουτσάρα ἡ, πρβλ. ΙΑΝΕ Δ', σ. 93. Τὴν περὶ τοπωνυμίου πληροφορίαν ἔχω μαθὼν παρὰ τοῦ φίλου κ. Λ. Βρανούση.

2. Ὁ ἴδιος εἰς κατάθεσίν του λέγει ὅτι ἦτο « nativo di Cerigo ». Πρβλ. Σπ. Λάμπρον, ΝΕ 8, 1912, σ. 343.

3. Πρβλ. Λεξικὸν Πρωτίας ἐν λ. μάντακας, καὶ Ἀντ. Γιάνναρη, Λεξ. Ἑλλην. Γλώσσης ἐν λέξεσι κρότων καὶ κυνορραίσεως. Οὔτε εἰς αὐτὰς πλεον τὰς πόλεις τῆς Κρήτης, ὅπου ἡ ἱστορικὴ οἰκογένεια Μάντακα (ἐκ Λάκκων) εἶναι

τὴν Κρήτην οὐδεὶς ἐννοεῖ τί τὸ ἐπώνυμον Ἀμπαιζῆς (-όγλου) θὰ εἴπη ὡς οὐσιαστικὸν λαμβανόμενον¹. Προκειμένου λοιπὸν περὶ τοῦ Βιλλαράς, ἐπώνυμον τοιαύτης σημασίας ἀκριβῶς δὲν ἠδύνατο νὰ εὐδοκιμήσῃ καὶ ἐπιδώσῃ εἰμὴ εἰς μέρη ὅπου ὀλιγώτερον θὰ ἦτο νοητὴ ἢ σημασία τοῦ ὡς οὐσιαστικοῦ λαμβανομένου. Πράγματι πιθανώτατον φαίνεται ὅτι τὸ Βιλλαράς ὡς ἐπώνυμον ἐλέχθη ὅπου τὰ νότια ὁμιλοῦνται ιδιώματα², ὅχι εἰς τὴν Β. Ἑλλάδα. Ὁ πρῶτος ὀνομασθεὶς οὕτως, ἢ κάποιος ἀπόγονός του, μετηνάστευσε πρὸς βορρᾶν. Πιθανὸν ν' ἀπεδόθη παραλλήλως εἰς διαφόρους οἰκογενείας διαφόρων ἐπαρχιῶν. Πάντοτε ὅμως ἐδηλοῦτο δι' αὐτοῦ ὁ πόσθων.

10. Τὸ κακέμφατον.

Ἐπειδὴ ὅμως πολλαχοῦ (ἢ ἀπανταχοῦ) τοῦ Ἑλληνικοῦ ὁ φέρων τὸ ἐπώνυμον ἐσκώπτετο, λόγῳ τοῦ κακεμφάτου τῆς λέξεως ὡς οὐσιαστικοῦ λαμβανομένης, ἐγένετο προσπάθεια μεταβολῆς αὐτοῦ διὰ παρετυμολογήσεως, ὡς Βελλαράς ἢ ἄλλως. Ὁ Ἀθηναῖος λόγιος Λεονάρδος Βιλλαράς εἶχεν ἐν συνειδήσει τὴν σημασίαν τοῦ ἐπωνύμου ὅταν μετέβαλε τοῦτο εἰς Φιλαράς. Συμπεραίνω λοιπόν, ὅτι οἱ λόγιοι φορεῖς τοῦ ἐπωνύμου, καθὼς κατόπιν καὶ οἱ λόγιοι τοῦ παρελθόντος αἰῶνος, οἱοὶ ὁ Ἀσώπιος καὶ ὁ Σάθας, θέλοντες νὰ ἐξευγενίσουν τὸ ἐπίθετον τῆς ἠπειρωτικῆς οἰκογενείας, ἔγραψαν αὐτὸ οὕτως ὥστε νὰ ἐνθυμίζῃ τὴν ἠπειρωτικὴν Βελλάν, πόλιν ἄλλοτε, νῦν δὲ καὶ τὸν παρελθόντα αἰῶνα μονήν, καὶ ἐξ ἐπισκοπικοῦ τίτλου (ὁ Βελλᾶς (καὶ Κονίτσης)) γνωστήν. Ὅτι δὲ Βελλαράς μὲ ἔψιλον δὲν ὠνομάζετο ὁ Ποιητῆς μας εἶναι αὐταπόδεικτον· διότι ἄλλως δὲν θὰ τὸ μετέβαλλεν αὐτὸς ὁ τῆς δημώδους λαλιᾶς θησαυριστῆς καὶ ὑπέρμαχος.

Ἀνάλογα πρὸς τὸ Βιλλαράς κακέμφατα ἐπίθετα ἐκυκλοῦντο ἀνὰ τὴν Ἑλλάδα πρὸ καὶ μετὰ τὴν Ἑλλ. Ἐπανάστασιν, συναντῶνται δὲ καὶ νῦν ἔτι: Γιαν(ν)άκος βουτζαράς ὑπογράφεται « Αἴγενα 3 9βρίου 1827 »³. Γιάννης Κολαράς ἐκ χωρίου Ἀγιονόρι εἰς ἔγγραφον 2148/30

γνωστοτάτη, ἐξυπακούεται ἢ σημασία τοῦ ὡς ποιμενικοῦ ὄρου συνήθους οὐσιαστ. ὁ μάντακας! (= αἱμάταξ).

1. Τὸν πωλητὴν ἢ ράπτην τῶν ἐξ ἐρέας χονδρῶν ὑφασμάτων τῶν καλουμένων ἀμπᾶς (-ᾶδες), ὁ (οἱ). Πρβλ. Ἱστορ. Λεξ. Ν. Γλώσσης ἐν λέξει, Α', σ. 536.

2. Ὅπου δὲν ἰσχύει κώφωσις τῶν φωνηέντων.

3. ΓΑΚ, Ὑπ. Ἐσωτερ., φάκ. 113.

Ἰανουαρίου 1825¹. Κολομπουτσάκης ἦτο τὸ ἐπώνυμον καθηγητοῦ τινος ἐν νομῶ Ἡρακλείου Κρήτης ! Βουτσάκης καὶ Βουτσαδάκης συχνὰ ἐπώνυμα ἐν Κρήτη. Τὸ 1945 εἶδον εἰς ἐπιγραφὴν ἀθηναϊκοῦ καταστήματος τὸ ἐπώνυμον Μπουτσερός (ἐν Ἡλείφω, σημειωτέον, μ'πσαρῶς ὁ, = ὁ παλληκαρῶς !). Καὶ γυναῖκα ἐνθυμοῦμαι ἔχουσαν ἐπώνυμον Κολοπαννοπούλα. Ταῦτα οἱ εὐφρέστεροι μετέβαλλον, κατὰ τὸ δυνατόν, πρὸς ἀποφυγὴν σκωμμάτων. Εἰς τὸν Ποιητὴν Γιάννη Βιλλαράν ἀρίστην εὐκαιρίαν ἔδωκεν ἐν προκειμένῳ τὸ ὀρθογραφικόν του σύστημα !

ΝΙΚΟΛΑΟΣ Β. ΤΩΜΑΔΑΚΗΣ

ΕΠΙΣΗΜΕΙΩΣΙΣ. Τὸ 1944 ἐδημοσίευσα τὸ μελέτημα « Συμπληρώσεις εἰς τὰ περὶ Σολωμοῦ καὶ Βιλλαρά », περ. « Νέον Πνεῦμα » 1, 1944, σσ. 9α-11α (συμπληρώσεις ἰδίᾳ τῆς περὶ αἰσωπειῶν μύθων βιβλιογραφίας). Τὸ 1947 ἠτοίμασα δευτέραν ἔκδοσιν τοῦ περὶ Βιλλαρά βιβλίου μου τοῦ ὑποσημειωθέντος ἄνωτ. σ. 3, σημ. 1, ἡ ὁποία δὲν κατέστη ἀκόμη δυνατόν νὰ φανῆ. Τὸ ἐπόμενον ἔτος ἐδημοσίευσα τὸ ἄρθρον « Χειρόγραφα Ἰωάννου Βιλλαρά περιγραφόμενα ὑπὸ Νικολάου Β. Τωμαδάκη », περ. « Ὁ Αἰῶνας μας » 2, 1948, σσ. 275-276. (Περὶ τῶν χει/φῶν τοῦ ποιητοῦ πρβλ. καὶ τὴν μελέτην τοῦ Ἀγγ. Ν. Παπακώστα, Γνωστὰ καὶ ἄγνωστα χειρόγραφα τοῦ Βηλαρά « Φιλολογικὴ Πρωτοχρονιά » 1949, σσ. 225-232). Ἐλπίζω ὅτι θὰ δυνηθῶ νὰ καταχωρίσω πάντα τὰ περὶ Βιλλαρά γραφέντα ὑπ' ἐμοῦ εἰς τινὰ τόμον τῶν « Νεοελληνικῶν » μου.

N. B. T.

1. ΓΑΚ, Ὑπ. Πολέμου, φάκ. 51.